

Поклик серця

Академік УААН Петро Митрофанович Заїка — відомий вчений в галузі землеробської механіки та теорії сільськогосподарських машин. Майже 40 років він працює проректором з наукової роботи Харківського національного технічного університету сільськогосподарства імені Петра Василенка.

Він доктор технічних наук, Заслужений діяч науки України, професор, автор фундаментальних досліджень з динаміки вібраційних насінноочисних машин і теорії вібросепарації, які широко відомі і визнані науковцями, розроблені і доведені до серійного виробництва.

Вагомий внесок вченого в науку — опубліковані ним понад 640 наукових праць, в тому числі понад 30 монографій, довідників і навчальних посібників. Більш як 60 наукових праць надруковано в періодичних наукових виданнях. Він отримав більше 200 авторських свідоцтв і патентів на винаходи. Про цього вченого йде мова у публікації.

Народився і виріс Петро Митрофанович в селянській сім'ї в селищі Покровське Покровського району на Дніпропетровщині. Батько був трактористом МТС, а мати працювала в колгоспі.

Згадуючи ті роки, Петро Митрофанович підкреслює, що від своїх батьків: матері — Ганни Григорівни, батька — Митрофана Ігнатовича та діда (батька матері) — Григорія Панкратовича і перейняв він любов до праці.

Двадцятирічним юнаком закінчив він у 1949 році середню школу, поступив на машинобудівний факультет Харківського політехнічного інституту (нині Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»), який закінчив з відзнакою за фахом «Сільськогосподарське машинобудування».

Його залишають в інституті для науково-педагогічної роботи. Тут працював старшим лаборантом кафедри сільськогосподарського машинобудування, а потім п'ять років викладачем-асистентом кафедри опору матеріалів.

Досконало засвоїв, що таке деформація матеріалів, переміщення, яку роль вони відіграють при будівництві сільськогосподарських машин і механізмів та їх експлуатації. Став викладати теоретичну механіку в Українському заочному політехнічному інституті.

— Це різні науки, — пояснює Петро Митрофанович. — В опорі матеріалів є деформація, переміщення, а в теоретичній механіці — рух. Тому я прагнув збагачувати свої професійні знан-

ня, бо відчував що без цього важко займатися серйозними теоретичними науковими розробками.

Згадав Петро Митрофанович про те, як він в ті роки дуже часто їздив консультуватися в м. Київ до видатного вченого-теоретика з землеробської механіки та теорії сільськогосподарських машин — Петра Мефодійовича Василенка, якого добре знав. За короткою розмовою з ним отримував стільки корисної для себе нової інформації, яку потім використовував у своїх теоретичних розробках.

Він вчився у Петра Мефодійовича, ім'ям якого назовуть пізніше Харківський національний технічний університет сільськогосподарства.

А на початку 60-років П.М. Заїка став навчатися в аспірантурі при кафедрі

сільськогосподарського машинобудування політехнічного інституту. Потім продовжував навчання аспірантом на кафедрі сільськогосподарських машин Харківського інституту механізації і електрифікації сільського господарства, де згодом став асистентом.

Виконав фундаментальні дослідження з динаміки вібраційних насінночисних машин і теорії вібрації, які лягли в основу його кандидатської дисертації. Захистив її у 1964 році. В ній уперше записав систему диференціальних рівнянь просторового руху робочого органу вібраційної машини з кількома механічними вібробудівниками, вісі яких довільно орієнтовані в просторі. З цієї системи можна отримати системи диференціальних рівнянь руху робочого органу будь-якої вібраційної машини як з просторовим, так і з плоскопаралельним його рухом.

Далі вчений працював доцентом кафедри деталей машин і теорії механізмів машин, а потім впродовж 15 років — завідувачем кафедри сільськогосподарських машин. Тут вчені кафедри займалися питаннями експлуатації сільськогосподарської техніки, турбувалися про підготовку та виховання на кафедрі кадрів вищої кваліфікації. Взяти в своїй науковій діяльності за правило, щоб кожний викладач повинен не тільки засвоїти фундаментальні знання з експлуатації машин і механізмів, а й займатися науковими дослідженнями. Тому багато з викладачів кафедри стали його аспірантами, паралельно вели наукові дослідження з тих чи інших технічних проблем експлуатації сільськогосподарської техніки. Особисто Петро Митрофанович підготував двох докторів наук і 35 кандидатів.

З 1968 року по теперішній час П.М.Заїка працює проректором з наукової роботи Харківського національного технічного університету імені Петра Василенка.

В 1975 році він захистив докторську дисертацію, в якій розв'язав цілу низку важливих задач з теорії вібраційних зерночисних машин.

На основі фундаментальних теоретичних розробок вченого одержані вагомі практичні результати. Під його керівництвом та за особистою участю створено шість різних вібраційних машин. Чотири з них пройшли державні приймальні випробування і серійно випускаються заводами України та Російської Федерації.

В 1978 році Петру Митрофановичу присвоєно звання професора. Працю-

ючи проректором з наукової роботи, він створює в університеті вагомий науковий потенціал, сприяє розвитку наукових шкіл і пріоритетних напрямів в науці, вдосконаленню винахідницької справи, з якої університет став провідним вищим навчальним закладом. І заслуга в цьому невтомного вченого-організатора вузівської науки.

Турбується він і про те, щоб сформовані в університеті наукові школи, а їх дванадцять, функціонували і розвивалися. Сам Петро Митрофанович став науковим керівником школи з пріоритетної для народного господарства проблеми створення теорії та засобів очищення важко-очисних насінневих матеріалів.

30 студентів університету, що виконали наукові роботи під керівництвом П.М. Заїки, в різні роки стали лауреатами престижних державних науково-студентських конкурсів та олімпіад. Вони нагороджені дипломами, а два з них — медалями за кращу студентську роботу.

Особливо великий вклад вченого в розробку актуальних теоретичних і прикладних проблем землеробської механіки та теорії сільськогосподарських машин було визнано обранням його у 1990 році дійсним членом (академіком) Української академії аграрних наук.

Була у Петра Митрофановича Заїки, інженера з машинобудування, давня мрія — написати багатотомну книгу про теорію сільськогосподарських машин. Допомогало те, що він вже мав досвід з їх експлуатації. Але розумів, що для цього ще не вистачало знань. Тому й почав вчити теорію механізмів і машин та викладати її почасти в УЗПІ.

На здійснення своєї задумки вчений витратив майже 30 років, з них 20 — на самоосвіту, а 10 років — писав. Запланував цей посібник випустити в трьох томах. Перші книги писав на російській мові, потім переводив на українську. А інші книги вже писав на рідній мові. В цих книгах він узагальнював досвід не тільки своїх наукових досліджень і теоретичних розробок, а й ще 20 вчених цієї галузі.

Сім книг цього багатотомного видання вже вийшли з друку, одна — в друкарні, а три — ще пишуться. Таке теоретичне багатотомне видання з теорії сільськогосподарських машин здійснено в Україні вперше. А в Російській Федерації видань з теорії сільськогосподарських машин і зовсім немає.

В цих книгах викладені вихідні ви-

вання їхніх параметрів, теорія технологічних процесів різних машин та знарядь, що застосовуються у вітчизняному сільськогосподарському виробництві у всіх технологічних процесах — від обробки ґрунту до збирання врожаю.

Це видання Міністерство освіти і науки України рекомендувало як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів технічного профілю 3-4 рівнів акредитації. Але посібник потрібен і аспірантам, науковцям та інженерно-технічним працівникам при розробці, дослідженні, впровадженні у виробництво нової сільськогосподарської техніки та при її експлуатації.

Опублікованими науковими працями, а також повсякденній науковій і педагогічній діяльності Петро Митрофанович Заїка вніс великий особистий вклад в науку і підготовку наукових кадрів в Харківському національному технічному університеті імені Петра Василенка.

Не приховує вчений і того, що в молоді роки він захоплювався підводним плаванням. За 15-20 попередніх років у відлусах проплив під водою узбережжя Чорного моря від Одеси до Батумі. З собою брав тільки підводну рушницю, та й то для самооборони. Цікавився підводними краєвидами. Особливе враження на нього справили надзвичайно чудовий підводний краєвид поблизу м. Алушти.

Високої думки про проректора його колеги. Вони вважають, що Петро Митрофанович надзвичайно талановита людина. Основними рисами його характеру називають людиність і велику працездатність. Непідробна самовіддача П.М. Заїки — приклад для наслідування в колективі. Незважаючи на те, що Петро Митрофанович є визначним вченим-дослідником, він простий у спілкуванні, завжди готовий прийти на допомогу у складну хвилину. Петро Митрофанович ніколи не зупиняється на досягнутому. Він завжди у пошуку, щоденних турботах, науково-виховній роботі.

Своє 76-річчя він зустрів нинішнього року в розквіті творчих сил, сповнений енергії, готовий і надалі віддавати свої знання та творчу наснагу майбутнім фахівцям.

В. ПЕТРЕНКО

На знімках: П.М. Заїка; Петро Митрофанович (у центрі) під час зустрічі делегації Московського агроінженерного університету.